

Bizans Tarihi 1071-1204

(Malazgirt Savaşından Haçlıların
Konstantinopolis'i İşgaline)

Editör

Mehmet Ertan BAMYACI

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da Bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-8299-05-2

Kitap Adı

Bizans Tarihi 1071-1204

(Malazgirt Savaşından Haçlıların Konstantinopolis'i İşgaline)

Editör

Mehmet Ertan BAMYACI

ORCID iD: 0000-0002-9533-0322

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

HIS059000

DOI

10.37609/akya.1898

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Bizans Tarihi'nde "Erken Dönem" olarak değerlendirilen IV.-VII. yüzyıllarda imparatorluk birçok sorunla karşılaşmıştır ancak I. Justinianos (527-565) ve Herakleios (610-641) gibi başarılı imparatorların da sayesinde bu imparatorluk varlığını devam ettirmeyi başarabilmiştir. VIII. yüzyılın başlarında imparatorluğun yönetimine Isauralı Leo'nun (717-741) geçmesi ve halefiyle birlikte toplamda elli sekiz yıl ülkeyi istikrarlı bir şekilde yönetmiş olmaları Bizans açısından büyük bir şans olmuştur. Bununla birlikte İkonoklazm (Tasvir Kırıcılık) olarak yaşanan dini bir tartışma (726-843) imparatorluğun uzunca bir süre yıpranmasına neden olmuştur. Ancak bu problemin aşılması, İslam dünyasının kendi içerisinde yaşamış olduğu problemler, Bizans'ın Batı'da ve Doğu'da kazanmış olduğu askeri ve diplomatik başarılar ve önceki dönemlerde yapılan köklü reformların olumlu yansımaları, Bizans'ı X. Yüzyılda zirveye taşıyan temel faktörler olmuştur. İmparator II. Basileios'un (976-1025) ölümü ise bir bakıma Bizans Tarihi'nde bu zirveden kopuşun tarihi olarak değerlendirilebilir.

İmparator II. Basileios'tan sonra tahta çıkan imparatorların kendi menfaatlerini ülke menfaatlerinin üzerinde tutması, yönetim noktasında beceriksiz olmaları ve gerçeklikten uzak politikalar benimsemeleri, II. Basileios'un ardından başlayan Makedonyalılar Hanedanlığı'nın II. döneminde (1025-1056) imparatorluğun tüm alanlarda kan kaybetmesine neden olmuştur. Makedonyalılar Hanedanlığı'nın bu II. döneminde başkent bürokrasisi ile Anadolu'nun büyük toprak sahipleri arasında meydana gelen iktidar savaşları artarak devam etmiştir. Ekonominin kötüye gitmesi ve bunun paralelinde üretimin ve vergi gelirlerinin azalması gibi, ordu gücünün de aristokratların çıkarları uğruna zafiyete uğratılması, içeriden ve dışarıdan gelebilecek her türlü tehdide karşı imparatorluğun savunma gücünü kırmıştır.

Makedonyalılar Hanedanlığı'nın II. döneminden itibaren ve özellikle de 1071'de yaşanan Malazgirt hezimetinden sonra imparatorluğun hızlı bir zayıflama sürecine girmiş olması, 1204 yılına gelindiğinde ise bu zayıflamanın Bizans açısından bir nevi acze dönüşmesi süreci her yönüyle aydınlatılmayı hak eden

önemli bir konudur. Bu bilinçle belirlemiş olduğumuz konuyu [imparatorluğun idare merkezinin Konstantinopolis'ten (İstanbul) Nikia'ya (İznik) savrulmuş olduğu bu süreçteki yaşanan gelişmeleri], bütün yönleriyle ele almaya çalıştık. Bu kapsamda hazırlamış olduğumuz çalışmanın amacı ise Bizans İmparatorluğu'nun XI. ve XII. yüzyıllardaki genel durumunu; siyasi, iktisadi, idari, hukuki ve dini yapı başlıklarıyla ortaya koymak olmuştur. Ayrıca bu çalışmada eğitimden sanata, edebiyattan ordu yapısına kadar Bizans İmparatorluğu'nun tarihi, konusunda uzman hocalarımız tarafından çalışılmıştır. Bu vesileyle göstermiş oldukları özverili çalışmadan ötürü emeği geçen tüm kıymetli hocalarıma teşekkür ederim ve çalışmamızın bizden sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sunmasını dilerim.

Mehmet Ertan BAMYACI

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

Siyasi Durum	1
Giriş.....	1
1. 1071 Öncesi Genel Siyasi Durum	2
1.1. Malazgirt Savaşı (1071).....	9
2. 1071 Sonrası Siyasi Gelişmeler	12
2.1. VII. Mihail Dükas Dönemi (1071-1078).....	12
2.2. Nikephoros Bataneiates Dönemi (1078-1081).....	14
2.3. I. Aleksios Komnenos Dönemi (1081-1118)	15
2.4. II. İoannis Komnenos Dönemi (1118-1143).....	28
2.5. I. Manuel Komnenos Dönemi (1143-1176).....	33
2.6. II. İsaakios Angelos Dönemi (1185-1195)	43
2.7. III. Aleksios Angelos Dönemi (1195-1203)	44
Sonuç	48
Kaynaklar	50

BÖLÜM 2

Ekonomik Durum	55
Giriş.....	55
1. Genel Ekonomik Durum (XI.-XII. Yüzyıllar)	56
2. Ekonomik Gelişmeler	64
2.1. Dükas Hanedanlığı Dönemi (1059-1081).....	66
2.2. Komnenos Hanedanlığı Dönemi (1081-1185)	71
2.3. Angelos Hanedanlığı Dönemi (1185-1204)	85
Sonuç	91
Kaynaklar	93

BÖLÜM 3

İdari Sistem	97
Giriş.....	97
1. Bizans İmparatorluğunun İdari Sistemi ve Sistemdeki Temel Anlayış	101
1.1. Devlet Yönetiminde İmparator ve Makâmı	105
1.2. Bizans İdaresinde Saray	113

2. İdari Sistemi İçerisinde Merkezi Yönetim ve Üst Düzey Görevliler	115
2.1. İmparator ve Ailesinin Özel Hizmetinde Bulunan Önemli Saray Görevlileri ve Hadımlık Müessesesi	123
2.2. Sarayın Üst Düzey Temsilcileri.....	125
2.3. Bizans İdari Sistemini Şekillendiren Unsurlar ve Aristokrasi.....	128
3. Bizans İmparatorluğu'nun Taşra Yönetim Anlayışı	137
4. Bizans'ın Yönetim ile Toplum Arasındaki İlişkileri Güçlendirme Adına Kullandığı Politik Enstrümanlar	142
Sonuç	147
Kaynaklar	151

BÖLÜM 4

Eğitim ve Hukuk.....	155
Giriş.....	155
1. Eğitim	156
1.1. Temel Eğitim	156
1.2. Yüksek Eğitim	157
1.3. Dini Eğitim Kurumları	168
1.4. Hukuk Eğitimi.....	172
2. Hukuk	176
2.1. Sivil Hukuk Alanındaki Faaliyetler	176
2.2. Hukuk Sisteminin İşleyişi.....	187
2.3. Dini Hukuk	193
2.4. Bizans Hukuk Mirasının Etkileri	196
Sonuç	204
Kaynaklar	208

BÖLÜM 5

Ordu	215
Giriş.....	215
1. Bizans İmparatorluğu'nun Savaş Anlayışı ve Taktikleri	217
2. Erken Bizans Döneminde Ordu (285-633).....	224
2.1. Ordu-Siyaset İlişkisindeki Genel Anlayış ve Ordu Mensuplarına Ödenen Ücretler	229
3. Bizans İmparatorluğunun Daralma ve Yeniden Toparlanma Dönemlerinde Ordu (633-1025).....	232
3.1. Bizans İmparatorluğunun Daralma ve Yeniden Toparlanma Dönemlerinde Askerlerin Ücretlendirme Şekilleri ve Ödenen Ücretler	240

4. Bizans İmparatorluğu'nun Büyük Siyasi Gelişmelere Tanıklık	
Ettiği Dönemlerinde Ordu Gücü ve Yapısı (1025-1204)	241
Sonuç	249
Kaynaklar	252

BÖLÜM 6

Din	255
Giriş	255
1. Hıristiyanlığın Ortaya Çıkışı ve Yayılışı	256
1.1. İsa Mesih	257
1.2. Paulus (Pavlus)	259
1.3. Hıristiyanlığın Yayılışı	259
1.4. I. Konstantinos (Büyük Konstantin) ve Hıristiyanlık	262
2. Bizans (Doğu) Hıristiyanlığının Oluşma Süreci	264
2.1. Yedi Genel (Ökümenik) Konsil	265
2.2. Büyük Bölünmeye Doğru	271
2.3. Kesin Bölünme ve Dördüncü Haçlı Seferi (1204)	278
3. Doğu Hıristiyan Kiliseleri (Mezhepleri)	279
3.1. Nesturî Kilisesi	280
3.2. Monofizit Kiliseler	281
3.2.1. Süryani Kilisesi	282
3.2.2. Ermeni Kilisesi	283
3.2.3. Kıpti Kilisesi	284
3.2.4. Etiyopya (Habeş) Kilisesi	285
3.2.3. Ortodoks Kilisesi	287
4. Doğu-Ortodoks Hıristiyanlıkta Temel İnançlar, İbadetler ve Bayramlar	289
4.1. Temel İnançlar	290
4.1.1. Tanrı İnancı	290
4.1.2. Kefaret (Kurtuluş)	293
4.1.3. Meryem	295
4.1.4. Mesih'in İkinci Gelişi	296
4.1.5. Ahiret İnancı	297
4.2. Kutsal Kitap	298
4.3. Dua ve İbadet	300
4.3.1. Dua	301
4.3.2. İbadet	302
4.4. Sakramentler	304
4.4.1. Vaftiz	306
4.4.2. Chrismation (Konfirmasyon-Pekiştirme)	307
4.4.3. Evharist (Eucharist)	308

4.4.4. Tövbe/Günah İtirafı	310
4.4.5. Evlilik/Nikah	312
4.4.6. Rahip Takdisi (Ruhbanlık, Kutsal Düzen)	313
4.4.7. Hasta Yağlama/Meshetme	314
4.5. Bayramlar.....	315
4.5.1. Noel (Christmas).....	316
4.5.2. Theofania (Theophany, Epifani).....	317
4.4.3. Paskalya (Pascha, Easter).....	318
Sonuç	320
Kaynaklar.....	322

BÖLÜM 7

Sanat ve Edebiyat	327
Giriş.....	327
1. Sanat ve Mimari.....	328
1.1. Sanat	328
1.2. Mimari.....	331
2. Edebiyat	338
Sonuç	347
Kaynaklar.....	349

YAZARLAR

Doç. Dr. Sezgin GÜÇLÜAY

Fırat Üniversitesi, Tarih Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-1826-6371

Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN

Gaziantep Üniversitesi, Tarih Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-8682-4179

Dr. Öğr. Üyesi Zekiye SÖNMEZ

Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve
Din Bilimleri Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-1672-4823

Dr. Mehmet Ertan BAMYACI

ORCID ID: 0000-0002-9533-0322

Arş. Gör. Hıdır Nezih BAMYACI

Bursa Uludağ Üniversitesi, Tarih Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-4927-5203

Hayati KARA

Tarih Uzmanı, Albay
ORCID ID: 0000-0003-2883-5598

Samet TAŞDEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Tarih Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-5101-7895

KAYNAKLAR

- Agibalova, Ye, G. Donskoy, *Ortaçağ Tarihi*, çev. Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, İstanbul, 2019.
- Akyürek, Engin, "Bir Ortaçağ Sanatı Olarak Bizans Sanatı", *Sanatın Ortaçağı Türk, Bizans ve Batı Sanatı üzerine Yazılar*, ed. Engin Akyürek, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1996 s.71-88.
- Cheyne, Jean-Claude, *Bizans Dünyası (Cilt 2) Bizans İmparatorluğu (641-1204)*, çev. Aslı Bilge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018.
- Constas, Fr. Maximos, "Biblical Hermeneutics", *The Oxford Handbook of Byzantine Literature (Oxford Handbooks Series) ed. Stratis Papaioannou*, Oxford University Press, USA, 2021, s. 110-131.
- Coşkun, Tümay Hazinedar, "Bizans El Yazmalarındaki İncilci Minyatürlerinden Cam Hokkalar" *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2019, s.163-179.
- Çelik, Siren, "Bizans Edebiyatına Kısa Bir Giriş" *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 2020, s.294-305.
- Çetin, Ufuk, *Smyrna Physiologus'u*, Doktora Tezi, İstanbul, 2018.
- Dalton, Ormonde Maddock, *Byzantine Art and Archaeology*, Clarendon, Oxford, 1911.
- Dinçer, Pınar Serdar "Erken Bizans Dönemi Resimli Dini El Yazmaları", *Art-Sanat*, 2019, s.385-420.
- Eyice, Semavi, "Bizans Mimarisi", Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, *Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Bankası*, İstanbul, 1988, c.1, s.45-51
- Eyice, Semavi, Türkiye'de Bizans Sanatı, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, C.3, Görsel Yayınlar, İstanbul, 1982. s.514-564.
- Eyice, Semavi, Zeyrek Kilise Camii, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.7, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1993, s.555-557
- Gazioglu, Hakan Hüseyin, Orta Bizans Dönemi Sekiz Destekli Kiliseler: Bir Değerlendirme, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2014.
- Giannouli, Antonia, "Catanyctic Religious Poetry" *Theologica Minora: The Minor Genres of Byzantine Theological Literature* (Byzantioç: Studies in Byzantine History and Civilization 8) Series eds. Michael Altripp- Lars Martin Hoffmann, Brepols, Turnhout/Belgium, 2013, s. 86-108.
- Gregory, Timothy E., *Bizans Tarihi*, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2020.
- Jackson, Thomas G., *Byzantine & Romanesque Architecture. Vol- I*, The University of Chicago Press, Chicago/Illinois, 1913.
- Kalay, Hacer Arslan, Sevcan Yıldız, "Kariye Müzesi'nin Tarihsel Süreçleri Ve Türk Turizmi" *3rd International Congress on Social Sciences, China to Adriatic*, Antalya, 2016, s.109-116.
- Kaldellis, Anthony, *Ethnography After Antiquity: Foreign Lands and Peoples in Byzantine Literature*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2013.
- Kazhdan, Alexander- Simon Franklin, *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.

- Khoniates, Niketas, *Historia, (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. Fikret Işıltan, (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1995.
- Kinnamos, Ioannes, *Historia, (1118-1176)*, çev. Işın Demirkent, Ioannes Kinnamos'un *Historia'sı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2001.
- Komnena, Anna, *The Alexiad of the Princess Anna Komnena*, çev. Bilge Umar, *Alexiad: Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Aleksios Komnenos Döneminin Tarihi Malazgirt'in Sonrası, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996.*
- Maguire, Henry, *Art and Eloquence in Byzantium*, Princeton Universty, New Jersey, 1981.
- Mango Cyril, *Konstantinopolis Hippodromu'nun Tarihçesi*, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Mango, Cyril, *Bizans Mimarisi*, çev. Mine Kadiroğlu, Rekmay Yayınları, Ankara, 2006.
- Mango, Cyril, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*, çev. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
- Myriobiblos: Essays on Byzantine Literature and Culture*, eds. Theodora Antonopoulou, Sofia Kotzabassi and Marina Loukaki, De Gruyter, Boston/Berlin/Munich, 2015.
- Nilsson, Ingela, "Narrative: *Theory and Practice*", ed. Stratis Papaioannou, *The Oxford Handbook of Byzantine Literature (Oxford Handbooks Series)*, Oxford University Press (2021) s. 273-293
- Norwich, John Julius, *Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devlet Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011.
- Papaioannou, Stratis "Voice, Signature, Mask: The Byzantine Author", *The Author in Middle Byzantine Literature: Modes, Functions, and Identities*, Walter de Gruyter, Boston/Berlin, 2014, s. 21-40.
- Papaioannou, Stratis, "What Is Byzantine Literature?"; *The Oxford Handbook of Byzantine Literature (Oxford Handbooks Series) ed.* Stratis Papaioannou, Oxford University Press, Oxford, 2021, s. 1-17.
- Prokopius, *Bizans'ın Gizli Tarihi*, çev. Orhan Duru, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.
- Prokopius, *İstanbul'da Iustinianus Döneminde Yapılar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2004.
- Psellos, Michael, *1018?-1081-* çev. Işın Demirkent, Mikhail Psellos'un *Khronographia'sı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Rice, Tamara Talbot, *Bizans'ta Günlük Yaşam Konstantinopolis Bizans'ın Mücevheri*, çev. Bilgi Altınok, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1998.
- Runciman, Steven, *Byzantine Civilisation*, Üniversiyt Paperbacks, Londra, 1993.
- Tiryaki Ayça, Özgü Çömezoğlu Uzbek, *Bizans Mimarisi ve Sanatı*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2014.
- Vasiliev, Alexander A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2017.